

Bir roman incelemesi:
Baudolino

Suzan Bařarslan

www.derindusunce.org

BİR ROMAN İNCELEMESİ: BAUDOLİNO¹

Bu makalede Umberto Eco'nun yazdığı Baudolino adlı romanın incelemesi Gerard Genette'nin "Yapısal Metin İnceleme" yöntemine göre yapılacak ve yapıt, üç düzlemde incelenecektir. Bakış açısı, anlatıcı türü, ana düşünce, eserin yazılış tekniği, dil... gibi sorunlara da değinilecektir. İncelemede Şemsa Gezgin tarafından İtalyancadan Türkçeye 2003'te çevrilen Baudolino esas alınacak, tespit ve yorumlar çeviri yapıttan yola çıkılarak belirlenecek ve ifade edilecektir.

Yazınsal bir yapıt, "basit bir obje değil, çok yönlü anlam ve ilişkilerle tabakalaşmış bir niteliğin çok yönlü organizasyonudur."² Bu organizasyonun incelemesi de kendisi kadar zor bir organizasyonu gerektirir ki, bu yüzden bir yapıtın incelemesi adına günümüze değin, birçok kuram ve inceleme yöntemi geliştirilmiştir. Hangi kuramı takip edersek edelim, karşımıza, asla değiştiremeyeceğimiz bir gerçek çıkar: "Bir yazınsal yapıt ne yalnızca dildir, ne yalnızca içeriktir, ne yalnızca biçimdir, ne yalnızca bildiridir, ne yalnızca anlamdır, ne de yalnızca bir iletişim aracıdır(olanağıdır); bunlardan yalnızca birine indirgenemez. Yazınsal yapıt bu özelliklerin (ve varsa başka özelliklerin) tümünü kendinde barındıran dilsel bir yapıdır. Yazınsal yapıt üzerine söyleyeceğimiz her şey bu özelliklerin mihenk taşına vurulur."³ Yazınsal bir yapıtın incelemesi hususunda incelemeyi, muhteva ile şekil incelemesi olarak kabul etmek eseri ikiye bölmek ve ikisinden birine ağırlık vermek eserin bütünlüğünü bozmak anlamına gelecektir. Oysa "sanat eserinin modern tahlili daha karmaşık sorularla – eserin varlık tarzına, tabakalar sistemine ilişkin sorularla- başlamalıdır."⁴

Bu incelemede romanımız –Baudolino-, yapısal metin incelemesine göre üç ayrı düzlemde incelenecektir: Söylem (Discourse), Öykü (Historie) ve Anlatım Edimi (Narration). Yani, bu dilsel yapı –yapıt-, incelemesinin sistemi 'dil' olan ve yapıtın anlamını yapıt'ta arayan bir kuramla incelenecek, yapıta yönelik tüm soruların cevabı, yapıtta aranacaktır. İnceleme için tercih edilen yapısal metin Baudolino⁵, 2000 yılında İtalya'da yayımlanan bir yapıt. Türkiye'deki birinci baskısı ise 2003 Şubat ayına ait. İtalyanca aslından çeviren Şemsa Gezgin. İncelemeye başlamadan önce iletilmesi gereken şu ki –aslında bu tüm incelemeyi yalanlayacaktır- yapıt mimesis –taklit- ise, yapıtın çevirisi mimesisin mimesisi yani taklitin takliti, bir nev'i aynadan görüneni başka bir aynadan izlemek olacaktır. "Bir dildeki yapıtın çevirileri o yapıtın kendisi değildir artık; o yapıttan başka bir şeydir... Çeviri değiştirir. Ama yeni bir sanat yapıtı kazandırdığı da apaçık ortada."⁶ Kendi edebiyatımıza kazandırdığımız bu yeni sanat yapıtı yeni "...bir yorumdur, kuşkusuz; tıpkı yazmak gibi. Bir yapıtın başka bir dile çevrilmesinden söz ederken, anlatılmak istenen, gerçekte, o yapıtın başka bir dilde yeniden kurulmasıdır... Çevirmen, en iyi durumda, bir özgün yapıtı, özünü olabildiğince koruyarak, biçimini olabildiğince başka bir dilin –kimi zaman, sözcükleri, yapısı, söz dizimi, taşıyageldiği kültürel birikimi ve içeriğiyle bambaşka bir dilin- sözcükleriyle yeniden yaratabilmeyi, onun anlamını, estetik ve sanatsal değerlerini yansıtabilmeyi umabilir olsa olsa. Ne denli başarılı olursa olsun, hatta ermişçesine bir sabır ve çabanın ürünü bile olsa, tüm kusurlarından arınmış bir çeviri ancak tasarlanabilir, belki de hiçbir zaman gerçekleştirilemez..."⁷ Bu incelemenin, eserin çevirisinin, aslının aynısı olmayan yeni bir romanın çevirisi olduğu ve 'Çeviri Baudolino'nun özelliklerinin tespiti üzerine kurulu olduğu unutulmamalıdır.

Baudolino'nun ilk özelliği, adıdır. Eco, Gülün Adı'n (Nome della Rosa)da, "Ben, kitaba Melkli Adso adını koymayı adını koymayı düşünüyordum. Çok yansız bir ad; çünkü Adso hep anlatıcının sesiydi. Ama bizde, yayıncılar özel adları sevmezler."⁸ demekte ve istediği ama

gerçekleştiremediği bir durumdan bahsetmektedir. Baudolino'nun adı, yazarın, özel bir adı romanına koyma düşünüyü gerçekleştirdiği anlamına gelmektedir.

Baudolino, kurmaca-gerçek ilişkisinin sorgulandığı bir yapıt olmasından dolayı, incelemeye başlamadan önce bu yönünün açıklanması gerekmektedir. Roman, kurmaca bir anlatı, doğal olarak yapay anlatıdır. Doğal anlatı ile yapay anlatı arasındaki farkı "Gerçekten olmuş, anlatanın olduğuna inandığı veya gerçekten olduğuna bizi inandırmaya (yalan söyleyerek) çalıştığı bir olaylar dizisi anlatıldığında, bu doğal bir anlatıdır; dolayısıyla dün başıma neler geldiği hakkındaki anlatım... doğal anlatıdır. Yapay anlatıyı ise kurmaca anlatılar, hakikati söylüyor gibi yapar ya da hakikati kurmaca söylem evreninde söylediklerini öne sürerler."⁹ şeklinde belirten Eco, romanında doğal anlatı ile yapay anlatıyı okuyucusuna sorgulatmış ve bu konudaki düşüncesini, tüm yaratının bir 'yaratı' olduğunu ve kurmaca bir düzenek olduğunu kahramanları aracılığıyla ifade etmekten kaçınmamıştır. Yapıtın 40. bölümünde karşımıza çıkan sorgulama –gerçek bildiklerimizin yalanlanması, sonra da bu yalanın doğrulanması ve yalanın doğrulanmış şeklinin okuduğumuz yapıt olması –romanın ironisi aynı zamanda- romanda, gerçek'liğin sorgulandığının da göstergesidir.

Yapıtın incelemesine gelince, Genette'nin bir anlatı metnini çözümllemek için kullandığı söylem, öykü ve anlatım edimi'nin Baudolino'daki çözümlenişi şöyledir:

- A. Söylem (Discourse): "Metinde yer alan bir olay ya da olaylar dizisi"¹⁰dir. Yapıtta, Erken Ortaçağ döneminde, Piomente'nin güneyinde bulunan Alessandria'da doğan ve eşsiz maceralar yaşayan Baudolino'nun hayatı konu edilmiştir. Ana olay, Baudolino'nun Rahip Johannes'in Krallığına yaptığı yolculuk'tur.
- B. Öykü (Historie): "Bu olaylar serisinin gerçekte meydana gelmiş olması gereken sıraya göre dizilmiş hâlidir."¹¹

Romandaki iki ayrı düzlemin, oluş sırasına göre dizilişi şöyledir:

ÖYKÜ'DE OLAYLAR DİZİSİ

1. Baudolino yazmaya başlar. (Tanrı Yılı 1155)
2. İmparator Friedrich, Barbarassa'da (Milano ile Pavia arasında bir yer) savaşmaktadır.
3. Baudolino, İmparator'la karşılaşır, İmparator'un ilgisini çekmeyi başarır, saraya yerleşir ve İmparatoriçe Beatrix'e aşık olur.
4. Baudolino, Friedrich'e devlet işleri konusunda öğütler vermeye başlar, İmparator tarafından manevi oğlu olarak kabul görmektedir.
5. Baudolino, Paris'e eğitim görmeye gider.
6. Baudolino, Şair'e şiirler yazdırır, Beatrix'e de aşk mektupları yazar ama hiçbirisini göndermez.
7. Baudolino, oda arkadaşı Abdül'den yeşil bal alarak hayâl aleminin tadına varır. Bunu Yeryüzü Cenneti olarak nitelendirir.
8. Baudolino, Paris'ten İmparator'un yanına döner ve tartışırlar.
9. Baudolino, İtalya ve Almanya'da İmparator'un yanında, -güvenilir adamı ve danışmanı olarak- dolaşır.
10. Baudolino, mektupları Beatrix'e verir ve onu baştan çıkartır.
11. Baudolino, Münecim Krallar hikâyesini gerçek yapar ve bozulmamış cesetleri Münecim Krallar olarak tanıtır, İmparator'un soyunu krallardan Charlemagne'a dayandırmak için Rahip Johannes'in Krallığı'nın ve sarayının gerçek olduğu yalanını etrafa yayar.

12. Baudolino, Rahip Johannes'e mektup yazar.
13. Baudolino, Alessandria'yı Friedrich'in ordusundan –babasının ineği sayesinde- bir oyunla kurtarır.
14. Baudolino, Zosimos tarafından kandırılır(Rahip Johannes Krallığı ile ilgili bilgileri Zosimos'a anlatır o da bu bilgileri alarak kaçır).
15. Baudolino, Colandrina ile evlenir, Colandrina doğum esnasında ölür.
16. Baudolino, kentinin adını değiştirir, kent Cesarea adını alır, kenti Friedrich kutsayarak, İmparator'la kent arasındaki anlaşmazlık çözülür.
17. Baudolino, Bizans'a ilk kez yolculuk eder ve Zosimos'u bulur, dünyanın tabernaculum şeklindeki haritası hakkında bilgi alır.
18. Baudolino, geri döner, annesinin vefat haberi üzerine Alessandria'ya gider, bir süre sonra babası da vefat eder. Babasının tahta tasını, kutsal emanetlerden Gradal olarak yanında götürür.
19. Baudolino, Üçüncü Haçlı Seferi'ne katılır. Arzruni'nin sarayında dinlenir.
20. Friedrich ölür. 1190 yılının haziran ayında Baudolino ve on iki arkadaşı yanlarına aldıkları Vaftizci Yahya'nın başı ile Rahip Johannes'in Krallığı'na yolculuğa çıkarlar.
21. Baudolino'nun yolculuk maceraları.
22. Baudolino Abcasia, Sambatyon'dan sonra Pndapetzim'e ulaşır, tuhaf yaratıklarla karşılaşır, Hipatia'ya aşık olur.
23. Baudolino ve arkadaşları Akhunlarla yapılan savaşa katılır, yenilirler, oradan kaçarlar, geriye beş kişi kalırlar, Bizans'a dönerler.
24. Baudolino, Bizans'ta Yahya başlarıyla Gradal'ı kaçıran Zosimos'u bulur, onları geri alır.
25. Baudolino, Niketas Honiates'le karşılaşır. Niketas, Bizans'ın yağmalanması esnasında, romandaki tüm olayları yaşamış ve geriye dönmüş olan Baudolino tarafından kurtarılır.
26. Baudolino, Niketas'a küçükken neler yazdığını, güncesine yazdığı anıları ve başından geçenleri anlatmaya başlar, bir-iki aylık bir süre içinde konuşurlar, arkadaş olurlar.
27. Baudolino, Friedrich'in ölümünden kendisinin sorumlu olduğu ve arkadaşı Şair'i suçlu sanıp öldürmesinin baskısına dayanamayarak keşişler tepesindeki sütunun üstünde, çıplak bir şekilde yaşamaya başlar; günahlarının kefareti için dua etmeye, verilen yiyeceklerle –ancak karnı doyacak kadar yer- hayatını idame ettirmeye çalışır. Yani kendini hayattan tecrit eder.
28. Baudolino, tüm yaz kimseyle konuşmaz. Selebria'dakiler onu bilge kabul ederler ve birçok insan ona danışmaya gelir. Kışı da orada geçirir.
29. Baudolino, ilkbaharda Tanrı'dan beklediği haberin geldiğine inanarak normal hayata geri döner ve yeniden Rahip Johannes'in ülkesine doğru yolculuğa çıkar.
30. Niketas'ın, arkadaşı Pafnuzio ile Baudolino'nun anlattığı öykü hakkında yaptıkları yorumla olaylar son bulur.

C. Anlatım Edimi (Narration): “Öykü ile söylem arasındaki bağıntı. Yazarın, hammadde diyebileceğimiz öyküyü nasıl işlediğini (söyleme dönüştürdüğünü) bu bağıntıyı inceleyerek saptayabiliriz. Olaylar söz konusu olduğunda, öykü üç yoldan değişime uğrayabilir. Düzen, süre, frekans. Düzen, söylem'de olayların zaman diziminin nasıl değiştirildiği ile ilgilidir. Yazar sırayı değiştirir, geri dönüşler yapabilir, ileriki bir olayı daha öne alabilir. Süre, öyküdeki epizodlardan hangilerinin özet olarak anlatılacağı, hangilerinin ayrıntıyla verileceği konusuna ilişkin bir kavramdır. Başka şekilde söylersek, anlatı süresiyle öykü süresi arasındaki bağıntıyı verir. Üçüncüsü, frekans, öyküdeki bir olayın söylem'de bir kez mi, yoksa birkaç kez mi anlatıldığı, ya

da öyküde birkaç kez meydana gelmiş bir olayın söylem’de birkaç kez mi yoksa bir kez mi anlatıldığını araştırır.”¹²

Bu kavramları Genette’nin Narrative Discourse adlı kitabına göre biraz daha açarsak şunlar söylenebilir:

“Düzen(Order): Düzen, olayların anlatıda nasıl sıralandığıyla ilgilidir. Bir anlatıcı, olayları meydana geldikleri sırayla yani kronolojik olarak sunmayı tercih edebilir ya da bu sıraya uymadan anlatabilir. Mesela dedektif romanları çoğunlukla çözümlenmesi gereken bir cinayetle başlar. Bu cinayetten önceki olaylar daha sonra anlatılır.

Genette, “düzen” başlığı altında “anlatı zamanı”(narrative time)na değinir ve kronolojik olmayan düzeni “anakroni” terimiyle ifade eder. Genette’e göre iki çeşit anakroni vardır:

- a. Analepsis: Anlatıcı, önceden olmuş bir olayı ya da olayları anlatır. Mesela: “Bu sabah çok mutlu uyandım. Zihnimde çocukluk hatıralarım, kulağımda ise annemin her sabah söylediği şarkılar vardı...”
- b. Prolepsis: Anlatıcı, ana öykü bittikten sonra olacak olayları haber verir. Mesela: “Avrupa maceram beni nasıl etkileyecek acaba? Bir daha arkadaşlarıma ve aileme aynı gözle bakamayacağım, belki de soğuk ve mesafeli bir insan haline dönüşeceğim...”

Analepsis ve prolepsisin arasına “etki alanı” (reach) ve “uzunluk” (extent) unsurları girebilir. Genette’e göre bir anakroni geçmişe ya da geleceğe uzanabilir; az ya da çok “şimdi”ki andan uzak olabilir (buradaki “an” dan kasıt, anlatının anakroniye yer açmak için bölündüğü andır.) Bu zamansal mesafe, anakroninin etki alanıdır. Anakroni, uzun sayılabilecek bir öykü süresini de kapsayabilir, buna anlatının uzunluğu denir. Anakroninin, anlatıda birçok fonksiyonu olabilir. Analepsisin daha çok açıklayıcı bir rolü vardır; mesela bir karakterin psikolojisi, geçmişteki olaylarla bağlantı kurularak geliştirilebilir. Prolepsis ise ileride açığa çıkacak olaylarla ilgili olarak okuyucuda merak uyandırır.

Süre (Duration): Genette, “süre” derken “anlatının hızı”nı kastetmektedir. Yazarlar, anlatının hızını değiştirerek okuyucu üzerinde etkiler elde edebilirler. Bir insanın bütün yaşamını tek bir cümleyle özetleyebileceğimiz gibi, 24 saatte meydana gelen olaylar için binlerce sayfa yazabiliriz. Genette’e göre dört tip anlatı hızı vardır:

- c. Duraklama (Pause): Olayın kesilmesidir. Statik betimlemeler bu kategoriye örnektir.
- d. Sahne (Scene): Anlatı zamanı ile öykü zamanı aynıdır. Diyaloglar buna örnektir.
- e. Özet (Summary): Anlatıdaki olayın bir kısmı özetlenir, böylece hız artırılır. Özetler değişik uzunluklarda olabilir.
- f. Eksilti (Ellipsis): Anlatıda bazı olaylar hakkında hiçbir şey söylenmez yani o kısımlar atlanır.

Bu dört çeşit anlatı hızı, değişen ölçülerde kullanılabilir. Ayrıca karışık da kullanılabilir. Mesela bir diyalog sahnesi, içinde bir özet de barındırabilir.

Sıklık (Frequency): Anlatı zamanıyla ilgili bir kavram olan “sıklık”, bir olayın öyküde kaç kere meydana geldiğiyle, anlatıda kaç kere zikredildiği arasındaki ilişkidir. Burada önemli olan iki taraf vardır:

- a. olayın tekrarlanıp tekrarlanmaması
- b. ifadenin tekrarlanıp tekrarlanmaması

İşte buradan dört olasılık çıkar ve bunlar üç başlık altında incelenebilir:

- Tekil Anlatma (Singulative Narration): Bir kere olan şeyin bir kere anlatılması ya da “n” kere olan şeyin “n” kere anlatılmasıdır. (n: birden çok)
- Tekrarlanan Anlatı (Repeating Narrative): Bir kere olanı, birkaç ya da birçok kere anlatmaktır.
- Tekrarlayan Anlatı (Iterative Narrative): Birçok kere olanı bir kere anlatmaktır.”¹³

Öykü ile söylem arasındaki bağıntıyı cevaplayabilmek için öncelikle yapıttaki düzen, süre ve frekans’ın nasıl oluşturulduklarını incelemek gerekmektedir.

Olaylar; 1204, Bizans, Konstantinopolis’te başlar. Olaylar yer ve zaman açısından iki düzlemde geçer. Olayların başladığı, Bizans’ın yağmalanması, birinci düzlemi oluştururken; Baudolino’nun çocukluğu, Almanya, İtalya, Fransa, Konstantinopolis’e ilk kez gelişi, Rahip Johannes’in Krallığı’nı bulmak için Abcasia, Samhatyon, Pndapetzim... gibi Doğu’nun bilinmeyen yerlerine yaptığı yolculuğu anlatan 60 yılı aşan hayatı, ikinci düzlemi oluşturur.

SÖYLEM’DE OLAYLAR DİZİSİ:

1. Baudolino yazmaya başlar. (Tanrı Yılı 1155)
2. Baudolino, Niketas Honiades’le karşılaşır.
3. Baudolino Niketas’a küçükken neler yazdığını anlatır.
4. İmparator Friedrich, Barbarassa’da (Milano ile Pavia arasında bir yer) savaşmaktadır.
5. Baudolino, İmparator’la karşılaşır, İmparator’un ilgisini çekmeyi başarır, saraya yerleşir ve İmparatoriçe Beatrix’e aşık olur.
6. Baudolino, Friedrich’e devlet işleri konusunda öğütler vermeye başlar, İmparator tarafından manevi oğlu olarak kabul görmektedir.
7. Baudolino, Paris’e eğitim görmeye gider.
8. Baudolino, Şair’e şiirler yazdırır, Beatrix’e de aşk mektupları yazar ama hiçbirisini göndermez.
9. Baudolino, oda arkadaşı Abdül’den yeşil bal alarak hayâl aleminin tadına varır. Bunu Yeryüzü Cenneti olarak nitelendirir.
10. Baudolino, Paris’ten İmparator’un yanına döner ve tartışırlar.
11. Baudolino, İtalya ve Almanya’da İmparator’un yanında, -güvenilir adamı ve danışmanı olarak- dolaşır.
12. Baudolino, mektupları Beatrix’e verir ve onu baştan çıkartır.
13. Baudolino, Münecim Krallar hikâyesini gerçek yapar ve bozulmamış cesetleri Münecim Krallar olarak tanıtır, İmparator’un soyunu krallardan Charlemagne’a dayandırmak için Rahip Johannes’in Krallığı’nın ve sarayının gerçek olduğu yalanını etrafa yayar.
14. Baudolino, Rahip Johannes’e mektup yazar.

15. Baudolino, Alessandria'yı Friedrich'in ordusundan –babasının ineği sayesinde- bir oyunla kurtarır.
16. Baudolino, Zosimos tarafından kandırılır(Rahip Johannes Krallığı ile ilgili bilgileri Zosimos'a anlatır o da bu bilgileri alarak kaçar).
17. Baudolino, Colandrina ile evlenir, Colandrina doğum esnasında ölür.
18. Baudolino, kentnin adını değiştirir, kent Cesarea adını alır, kenti Friedrich kutsayarak, İmparator'la kent arasındaki anlaşmazlık çözülür.
19. Baudolino, Bizans'a ilk kez yolculuk eder ve Zosimos'u bulur, dünyanın tabernaculum şeklindeki haritası hakkında bilgi alır.
20. Baudolino, geri döner, annesinin vefat haberi üzerine Alessandria'ya gider, bir süre sonra babası da vefat eder. Babasının tahta tasını, kutsal emanetlerden Gradal olarak yanında götürür.
21. Baudolino, Üçüncü Haçlı Seferi'ne katılır. Arzruni'nin sarayında dinlenir.
22. Friedrich ölür. 1190 yılının haziran ayında Baudolino ve on iki arkadaşı yanlarına aldıkları Vaftizci Yahya'nın başı ile Rahip Johannes'in Krallığı'na yolculuğa çıkarlar.
23. Baudolino'nun yolculuk maceraları.
24. Baudolino Abcasia, Sambatyon'dan sonra Pndapetzim'e ulaşır, tuhaf yaratıklarla karşılaşır, Hipatia'ya aşık olur.
25. Baudolino ve arkadaşları Akhunlarla yapılan savaşa katılır, yenilirler, oradan kaçarlar, geriye beş kişi kalırlar, Bizans'a dönerler.
26. Baudolino, Bizans'ta Yahya başlarıyla Gradal'ı kaçıran Zosimos'u bulur, onları geri alır.
27. Baudolino, Niketas'la karşılaştığı ana ulaşır ve olayları anlatır. Gizli kalan, çözülemeyen her şey açıklığa kavuşturulur.
28. Baudolino, Friedrich'in ölümünden kendisinin sorumlu olduğu ve arkadaşı Şair'i suçlu sanıp öldürmesinin baskısına dayanamayarak keşişler tepesindeki sütunun üstünde, çırılçıplak bir şekilde yaşamaya başlar; günahlarının kefaretinin ödemek için dua etmeye, verilen yiyeceklerle –ancak karnı doycak kadar yer- hayatını idame ettirmeye çalışır. Yani kendini hayattan tecrit eder.
29. Baudolino, tüm yaz kimseyle konuşmaz. Selebria'dakiler onu bilge kabul ederler ve birçok insan ona danışmaya gelir. Kışı da orada geçirir.
30. Baudolino, ilkbaharda Tanrı'dan beklediği haberin geldiğine inanarak normal hayata geri döner ve yeniden Rahip Johannes'in ülkesine doğru yolculuğa çıkar.
31. Niketas'ın, arkadaşı Pafnuzio ile Baudolino'nun anlattığı öykü hakkında yaptıkları yorumla olaylar son bulur.

Baudolino'nun Niketas'ı kurtararak yağmadan kaçtıkları birkaç aylık zaman dilimi ve bir yıl tutan Selebria'daki keşişlik dönemi, öyküdeki anlatı sürecini oluştururken; Baudolino'nun hayatının anlatıldığı 60 yılı aşan süre, öykü süresini oluşturmaktadır. Öyküdeki birçok olay –Beatrix'e yazdığı aşk mektupları, Şair'e şiirler yazdırması, Friedrich'in ölümü, Yahya başlarının çalınışı-, farklı bakış açıları ile –Baudolino'nun, Niketas'ın ve Niketas'ın arkadaşı Pafnuzio'nun yorumuyla- birden fazla tekrarlanmış ve birbirinden farklı yorumlarla anlatılmıştır. Kurgusal gerçekliğin ve gerçek'in kişiden kişiye değişmesi ve -doğal anlatı dahi olsa- gerçekten olmuş, anlatanın olduğuna inandığı veya gerçekten olduğuna bizi inandırmaya (yalan söyleyerek) çalıştığı olayların kişilerin kendi perspektiflerinden sunularak her seferinde farklı sonuçlara ulaşması, bizi kurgusal gerçeklik kadar, doğal anlatıdaki gerçekliğin de sorgulanması gerektiği sonucuna götürmektedir.

Anlatma zamanı olarak Baudolino’da, Genette’e göre; Sonradan Anlatma (Subsequent Narrating/eski bir zamanda olanları anlatma) ve Eşzamanlı Anlatma (Simultaneous Narrating/öyküyü gerçekleştirdiği anla eşzamanlı olarak anlatma kullanılmıştır.

Yapıttaki bakış açısı, ana düşünce, eserin yazılış tekniği, dil... gibi diğer unsurlara bakıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

Bakış Açısı:

Yazar, kişisel (personal) anlatım konumuyla roman figürleri arkasına gizlenerek dünyayı, olayları onların gözleriyle görmüş ve sunmuştur. Olaylar Baudolino’nun bakış açısıyla (ben anlatım) anlatılırken, yer yer anlatıcı kişi değişerek kişiler (Niketas’ın ve Niketas’ın arkadaşı Pafnuzio) kendi bakış açılarından olayları anlatmışlardır (Genette’e göre bu, içsel odaklanma-çoklu odaklanma’dır). Bu anlatımlarda, özellikle yazarın üçüncü tekil kişi (o anlatım) anlatımlarında Baudolino pasif anlatıcı konuma geçmiş, uzaktan izlenen, anlatılan kişi olmuştur. Bu bölüme eserin yazılış tekniği bölümünde daha detaylı değinilecektir.

Ana Düşünce:

Yapıtta, Baudolino’nun hayatı olayların merkezine konularak, Erken Ortaçağ’ın bilinmeyen tarihi olayları, düşünce yapısı, kültürel ve sosyal hayatı; felsefi ya da tarihi bakışla, hayâl gücü ve mizahla iç içe geçmiş bir şekilde anlatılmıştır.

Eserin Yazılış Tekniği:

Öyküleyici anlatımın yanında, betimleyici anlatım da baskındır. Özellikle Alessandria, Bizans, Doğu’da gezilen yerler, Arzruni’nin sarayı, Paris... gibi mekânlar; Legnano Savaşı, Üçüncü Haçlı Seferi, Akhunlarla yapılan savaşlar çok canlı, akıcı, gerçekçi bir anlatımla betimlenmiştir.

Yapıtın anlatım açısı ve sunuş biçiminde, içe bakış yöntemi (iç monolog ve yaşanmakta olanı aktarım), tasvir ve montaj tekniği kullanılmıştır.

“Ah ne mutlu ona! Benim acım daha beter, çünkü sevdiğimi er ya da geç yeniden görmek zorundayım ve onu hiç görmemiş, tanımamış olmayı tercih ederdim, ama kim olduğunu ve nasıl olduğunu bilme talihsizliğine uğradım. Ama eğer Abdül bize acısını anlatarak teselli buluyorsa, neden ben de acımı sevdiğime anlatarak teselli bulmayayım?”(s:87-88/İÇ MONOLOG)

“-Mektup mu? dedi Friedrich. Ama daha yollamadık ki onu!

-Evet, nitekim bizimki değil, başka bir mektup bu. Sana değil, Basileus Manuel’e gönderilmiş. Ama bizimkiyle aynı.

-Demek bu Rahip Johannes önce bana ittifak öneriyor, sonra da Rumlara, öyle mi diye öfkeleni Friedrich.”(s:233/YAŞANMAKTA OLANI AKTARIM)

“Niketas ve Baudolino üç yana açılan iki kanatlı pencereleri olan küçük bir kulenin odasında karşılıklı oturmuşlardı. Pencerenin birinden Haliç ile kenar semtlerin ve küçük evlerin arkasında yükselen Galata Kulesi’yle Pera’nın karşı kıyısı görünüyordu; öbüründen

San Giorgio Boğazı'na akan limanın kanalı görünüyordu ve üçüncüsü batıya bakıyordu, oradan tüm Konstantinopolis görülebilirdi.”(s:21/TASVİR)

“ncipit prologus de duabus civitatibus historiae AD mcxliii conscript saepe multumque volvendo mecum de rerum temporalium motu ancipitq”(s:9/MONTAJ)

Yapıttaki anlatım konumu, Baudolino karakterinin kendi öyküsünü anlattığı yerlerde kişisel anlatım konumu (personal -çünkü bu bölümlerde “Anlatıcının roman figürleri arkasına gizlenerek dünyayı ve hayatı onların gözleriyle görmesi, onların bakışıyla algılaması”¹⁴ üzerine kurulu bir anlatım tutumu sergilenmekte-) ve içe bakış perspektifi iken; Niketas’la diyalogların olduğu bölümlerde, yani kitabın birinci düzleminde ve diğer diyaloglarda yansız anlatım tutumu(neutral) ve dıştan bakış açısı kullanılmıştır.

Yapıttaki anlatım tutumu ise yine bu paralelde, Baudolino’nun kendi öyküsünü anlattığı yerlerde doğrulayıcı-benimseyici(affirmativ) iken, Niketas’la diyalogların olduğu bölümlerde, eleştirici (kritisch) anlatım tutumu kullanılmıştır.

Özellikle 40. bölümde (Baudolino artık yoktur) eleştirel tutum ortaya çıkar:

“Niketas, Pafnuzio’nun ziyaretine gitti. Ona, Baudolino’ya Ayasofya’da rastladığı andan başlayarak, anlattığı öykü de dahil, her şeyi baştan sona anlattı.

-Ne yapmam gerekiyor? diye sordu.

-Onun için mi? Hiçbir şey, kaderine doğru gidiyor o.

-Onun için değil, benim için. Tarih yazarıyım, er geç Bizans’ın son günlerini kayıtlara geçirmem gerekecek. Baudolino’nun anlattığı öyküyü nereye koymam gerek?

-Hiçbir yere. Ona ait bir öykü bu. Hem gerçek olduğundan emin misin?

-Hayır, her şeyi ondan öğrendim.

-Gördün mü işte, dedi bilge Pafnuzio, bir tarih yazarı böyle belirsiz bir tanıklığa güvenemez. Baudolino’yu öykünden sil.

-Ama en azından son günler, Cenevizlilerin evinde ortak bir öykümüz oldu.

-Cenevizlileri de sil, yoksa yaptıkları kutsal emanetleri de söylemek zorunda kalırsın ve onların kutsal şeylere olan güvenleri yok olur. Olayları hafifçe değiştirmek için biraz çaba gerekecek, Venediklilerden yardım gördüğünü söylersin. Evet, biliyorum, bu doğru değil, ama büyük bir tarihte küçük gerçekler, en büyük gerçek ortaya çıksın diye değiştirilebilir... Ayrıca gelecekteki okurlarının aklına karlar ve buzlar arasında bir Gradal ve çok sıcak topraklarda Rahip Johannes’in Krallığı’nın olduğunu mu sokmak istiyorsun? Yüzyıllarca kim bilir kaç çılgin onu bulabilmek için hiç durmadan dolaşmaya başlar artık.

-Güzel bir öyküydü. Ne yazık ki hiç kimse bilemeyecek.

-Kendini bu dünyadaki tek tarih yazarı sanma. Er ya da geç Baudolino’dan daha yalancı biri çıkıp, onu anlatacaktır.”(s:535-536) ve okura okuduğu öyküyü sorgulatır.

Romanda; günlük, mektup, şiir, anı, şarkı, şanson... gibi çeşitli türler bir arada kullanılmıştır. Roman Baudolino'nun günlüğü ve anlattıkları(anıları) –Baudolino, Rahip Johannes'in Krallığı'ndan kaçarken hayatını yazdığı parşömenleri kaybettiği için, ilk bölüm hariç, diğer bölümler kendisinin olayları anlatması- ile devam eder.

“hemen yani neredeyse hemen yani ertesi sabah e senyör babama bani alıp okuma yazma öğreneceğim bir yere götüreceğim ve belki Ministeriales olacağımı söylüyor”(s:16) Baudolino'nun ilk yazmaya başladığı dönemde yazdığı GÜNLÜK'ten.

“Ah kendine iyi bak, çünkü sende benim iyiliğim, sende umudum ve huzurum var. Uyanır uyanmaz ruhum seni buluyor, senin içinde korunan seni...” (s:89) Baudolino'nun Beatrix'e yazdığı MEKTUP'tan.

“Ve mayısta günler uzadığında

Uzaklardan tatlı bir kuş ötüşü duyar sevinirim,

Çünkü, bu yolculuk başladığından beri,

Hiç çıkmaz aklımdan o uzaklardaki sevgili.

Beşim önde yürürüm kederli kederli,

Avutmuyor beni artık ne kuş ötüşleri, ne de akdiken...”(s:87) Provence'den bir ŞARKI.

“Yapraklar arasındaki bülbül

aşk verir, aşk isterse,

eşi de ona yanıt verirse, şarkısına karışırsa

dere suyunun sesi

kırların neşesi,

o zaman sevinç dolar yüreğim.” (s:79-80) ŞANSON'dan.

Kahramanları Yönünden:

Baudolino, Niketas, İmparator Friedrich, İmparatoriçe Beatrix, Şair, Abdül, Zosimos, Arzruni, Colandrina, Otto, Rainald, Diyakoz, Johannes, Hipatia, Pafnuzio... eserin belli başlı kahramanlarıdır.

BAUDOLİNO: Baştan çıkarıcı, hayâlcî, kurnaz bir çocuk. Tescilli bir yalancı. Bir bukalemun gibi renk değiştiren bir karakter. Dilleri duyar duymaz öğrenme yeteneğine sahip, her durumu kendi lehine çevirebilmeyi başaran kıvrak bir zeka ve harika bir gözlemci. Paris'te eğitim alan, kültürlü bir insan. Maceracı bir ruha sahip. İtalya, Almanya, Fransa, Bizans ve Doğu'nun birçok yeri seyahat ettiği yerlerdir. Fiziksel özelliklerine baktığımızda, Baudolino, Niketas'ın gözlerinden:

“Bir Hıristiyan’dan çok, Arap’a benzeyen güneşten yanmış bir yüz, yanağın ortasından geçen soluk bir yara izi, kırmızıya çalan sarı saçlar. Kocaman eller, çiftçi ellerine benzeyen 60’ın üstündeki yaşını göstermeyen bir beden.”(s:20)

NİKETAS: Doğuştan meraklı, dinlemeyi seven, insanları sakin ve şüpheyle değerlendiren bir karakter. Bilim adamlığı yönü baskın. Yunanlı, saray hatibi, imparatorluğun yüksek yargıcı, tarihçi. Yemek yemekten ve güzel giyinmekten hoşlanan bir insan.

Kahramanlar Arasındaki Bağlantılar:

Tüm kahramanlar Baudolino’nun hayatının çeşitli aşamalarında karşılaştığı insanlardır, yani tüm kahramanların bağlantı noktası Baudolino’dur. Sadece Niketas’ın ailesi ve arkadaşı Pafnuzio’nun romandaki bağlantı noktaları Baudolino değil, Niketas’tır.

Dil ve Anlatım:

Yaptın dili anlaşılır bir niteliktedir. Yapıttaki kelimelerde seçici davranılmış; kahramanların yaşadığı yerlerde ve dönemlerde kullanılan günlük dil, bilim diline ait kelimeler/terimler ve dini terminolojiye ait kelimeler tercih edilmiştir. Özellikle Ortaçağ tarihine vakıf olan Eco, bu dönemin farklı dillerini büyük bir özenle yansıtmış; bunun yanında bu dillerin özelliklerine de yer vererek Erkan Ortaçağ döneminde kullanılan dillerin bilinmeyen ya da az bilinen yönlerine açıklık getirmiştir.

Yapıtta, Baudolino’nun çocukluğundaki, kentindeki, Pndapetzim’deki diyaloglarında, alçak üslup düzeyini(niedrige Stilebene) seçilmiştir:

“Ama belki kimseyi alakadar etmez sansölyelikte lüzumsuz şeyleri de yazıyorlar ve bunları bulan (bu kağıtları) kışına sokuyordur hiçbişi etmiyordur bunlarla”(s: 9)

“ve tabana kuvvet evime döndüm neredeyse sabah olmuştu babam Gالياudo’ya her şeyi anlattım bana aferin git kuşatmaların ortasında dur bir gün kışına mızrak yersin biliyor musun ki onlar senyürlere göre şeylerdir bırak ne halleri varsa görsünler bizim innekler hinekleri düşünmemiz lazım ve biz ciddi insanlarızdır Fredericus gibi deiliz bi geliyor bi gidiyor bir halt ettiği yok” (s:11)

“-Sensin, evet sensin gerçekten! Otuz yıl geçmiş olsa da, o şapşal bakışını hiç yitirmemişsin, sana ne diyeceğim biliyor musun? Adam olmuş olabilirsin, ama babana haksızlık etme, otuz yıl dediysen bana otuz yıl geldiği içindir, otuz yılda bir haber yollayabilirdin. Allah’ın belası, sen ailemizi mahvettin, o hayvanın sırtından in aşağı çabuk, çalmışsındır belki de onu, in de şu değneği kafanda kırayım!

-Yapma Gالياudo, otuz yıl sonra buldun oğlunu...

-On üç, diyordu Baudolino.”(s:167)

“-Yazık ya, dedi Baudolino. Evet on kişiyiz. Seni on bir Münecim Kral ilgilendirmiyor, değil mi?

-On bir Münecim Kral ilgilendirmiyor hiç kimse. Her sabah kilisede biz dua ediyor on ikisi dönme için. On bir dönerse, biz kötü dua etti.” (s:379)

Baudolino'nun öğrenim ve imparatorluk sarayı hayatındaki, din adamları ve Niketas'la geçen yerlerdeki diyaloglarında ise, yüksek üslup düzeyi(gehobene Stilebene) seçilmiştir:

“Bence doğru, diyordu, bir an önce meyhaneye gitmek isteyen şair. ‘Yeryüzü Cenneti’ni aramak faydasız, çünkü orası büyük ihtimalle bir asma bahçeleri harikasıydı. Âdem zamanından bu yana boş kaldı, kimse terasları çitlerle ve kazık duvarlarla sağlamlaştırmadı, bu yüzden de tufan sırasında her şey Okyanus’a sürüklenmiş olmalı.

-Dünya, Okyanus’un büyük halkasının ortasında yer alıyor ve üç büyük akarsu, Hellespontos, Akdeniz ve Nil tarafından bölünmüş.”(s:83)

“Quod principi plaquit legis habet vigorem, prensin hoşuna giden her şey yasadır, dedi Rainald von Dassel. Evet, çok makul ve kesin geliyor insanın kulağına. Ama bunun İncil’de yazılı olması gerekir, yoksa herkesi, bu harika fikri kabul etmeye nasıl ikna edebiliriz?”(s:67)

“Ciddilikten ödün vermeden, nasıl ve neden felakete doğru gittikleri anlatılarak imparatorlarınızın öyküsü yazılabilir...

-Belki sen öyle yapıyorsundur, Soylu Niketas, ama iyi yürekli otto yapamazdı ve ben yalnızca sana olayların nasıl cereyan ettiğini söylüyorum. Böylece o iyiliksever insan, bir yandan kötü giden dünyayı anlatan Chronica’yı yeniden yazıyor, diğer yandan da dünyanın hep daha iyiye gittiğinden söz eden Gesta’yı kaleme alıyordu.”(s:47)

Ayrıca Hıristiyan dininin inceliklerine hakim olan yazar, romanında dinsel kavramları ve inanışları, okuyucuyu sıkmadan, merak unsuru ve sorgulayıcı bir üslupla vermiştir. Eleştirel tutumunu romanının sonuna kadar korumuş; okuyucunun, sorgulama ve yorum yapmasına yani aktif durumda bulunmasına olanak tanımıştır. Anlatım; akıcı, ilgi çekici ve merak uyandırıcıdır. Üslubu oluşturan özelliklerden biri de söz sanatlarıdır(retorik figürler).

Söz Sanatları(Retorik Figürler):

“Rahip Johannes, Tanrı’nın ve hüküm sürenlerin hakimi Yüce İsa Efendimiz’in erdemi ve gücüyle, Rumların hükümdarı yöneticisi Manuel’e, sağlık ve Tanrı’nın kutsal lütfundan ebediyen yararlanmasını diler...”(s:234) ve “... öünkü sevgili, sevdiğinin onu ne kadar çok sevdiğini anlayamıyordu.”(s:89)cümlelerinde anlamca yakın kelimelerin kullanılmasıyla, Figure etymologica;

“Birbirimizi gördüğümüz o ilk andan beri sadece seni sevdim, seni sevince seni istedim, seni isteyince seni aradım, seni arayınca seni buldum, seni bulunca sana aşık oldum, sana aşık olunca seni arzuladım, seni arzulayınca seni yüreğime, her şeyin üzerine yerleştirdim...”(s:89)cümlelerinin bağlaç kullanılmadan ardı ardına sıralanmasıyla, Asyndeton;

“Terdonayı kuşşaddıyorlardı hepsi Tiusche ve kaba ve raus ve Maingot diyordum ve onlar bana Kint diyorlardı...”(s:10)cümlelerinde dikkati çekecek kadar sık bağlaç –ve- kullanılmasıyla, Polysyndeton;

“Birkaç ay süren bu mektuplaşma, önceleri Baudolino’nun çalkantılı ruhuna bir teselli, sonra büyük bir sevinç, en sonunda da bir tür ışıltili gurur vermişti...”(s:89)cümlesinde anlatımın derece derece güçlendirilmesi, Klimax;

“İmparator beni yanına aldıktan sonra tutkuyla çalıştım; her koşulda, bir konak yerinde, bir çadırda ya da kırık dökük bir evin duvarına yaslanarak yazmaya çabaladım.”(s:37)cümlesinde, anlatımın derece derece zayıflatılması, yani Antiklimax;

“Allah kahretsin equus mu equum mu asla bilemiyorum ve hep yanlış yapıyorum oysa bizde bir at hep bir attır ve asla yanlış yapmam çünkü kimse caballus diye yazmaz hatta hiçbişi yazmaz çümki okuma bilmez kimse ama o sefer iyi gitti ve alamanlar kılıma bile dokunmadılar çünkü tam o noktada ya hadi ya hadi yiniden saldırıyor diye baran askerler geldi ve sonra korkunç bir kargaşa oldu ve hiçbişi anlayamıyordum...”(s:10-11) cümlelerinde düşüncenin gidişinin ansızın değiştirilmesiyle, Anakoluth -Baudolino burada, yazısındaki hatadan bahsederken, birden kuşatmayı anlatmaya geçmiştir-, romandaki söz sanatlarından bazılarıdır.

Yapıtın eşzamanlılık ilkesiyle incelemesi olan yapısal metin incelemesinin sistemi olan dile baktığımızda, dilin yapıtın kahramanının yaşına ve yaşantılarına, gezdiği ve yaşadığı yerlere göre çeşitlenmesi; düşüncenin ifadesi olan sözün, sözün bütünü olan dilin, yapıtta günlük dil-alt dil-, üst dil, terim ve kavram terminolojisi ve hatta çocuk dilinin dahi içinde olduğu bir sistemde 12.yy. Ortaçağ Avrupa’sının dil hayatının (zaman-mekân) bütünlüğü içinde – herhangi bir kopma olmadan verilmiş- olduğu görülmektedir.

SONUÇ

İtalyan edebiyatı yazarlarından olan Umberto Eco, post-modern edebiyat anlayışını benimsemiştir. Edebi kişiliğindeki en belirgin özellik, romanlarındaki serüven romanı-polisiye roman-tarihi roman üçlemesi tekniğidir. Yazarın romanlarında işlediği en belirgin konu, konusunu Hıristiyan dininden seçmesidir. Ama bu konuyu bir öğreti olarak değil, bir bulmaca çözer gibi ilginç bir giz’le birlikte, polisiye roman havasında vermektedir. (Bu tespit, yazarın son romanı olan Kraliçe Loana’nın Gizemli Alevi için geçerli değildir, çünkü yazar bu romanda 20.yy.1, 21.yy.a taşımış ve romanıyla anlatıcı kişinin belleği üzerinden nostaljik yönü ağır basan biyografi-anı-dönem romanı diyebileceğimiz alana yaklaşmıştır.)

Eco, Gülün Adı(Nome della Rosa) adlı romanında da aynı unsurlarla dikkatimizi çekmektedir. Ortaçağ Avrupa tarihinde bir uzman olan yazar, romanlarında yalnızca bu dönemi bir malzeme olarak kullanmakla kalmayıp, bu döneme (din, dil bilgisi, tarih, felsefe, günlük dil, siyasi, ekonomik yapı, sosyolojik yapı... yönlerinden) ışık da tutmaktadır. Baudolino’nun kendi dünyasını yaratan bir yapıt olması –aslında her yapıtın bir dünyası vardır-, 12.yy.1 anlatırken çağdaş roman havasını koruması, ilginç karakterleri ve mistik dünyasıyla gerçek-hayâl, doğru-yalan sorgulamasını karakterlerine ve okuyucusuna yaptırması, yazarın okuyucuyla birlikte kendisini de romanın içindeki dünyaya dâhil ederek, yapıtın içindeki dünyayı, olayları, düşünceleri, kahramanları... sorgulatması, polisiye roman tadı veren gizleri içinde taşınması, bir de bunlara ek olarak, serüven romanı tadında ilginç, eğlendirici, merak uyandırıcı, çok kültürlü bir yapıya sahip olması, tüm bu tabakaları birleştiren ve bu tabakaları birleştirirken dilin tarihi yapısına derinden bağlı kalan üslubu, Baudolino’yu, postmodern romanın en iyi örneklerinden biri yapmaktadır.

Yazarın “Modern sonrasının tutumu, çok kültürlü ve kendisine, ‘seni umutsuzca seviyorum’ diyemeyeceği bir kadına âşık olan birinin durumuna benzetiyorum; çünkü bu cümlelerin daha önceden Laila tarafından yazılmış olduğunu onun bildiğini (bunu kendisinin bildiğini de bildiğini) bilmektedir. Şöyle diyebilir: Laila’nın dediği gibi, seni umutsuzca seviyorum.”¹⁵ ifâdesinde olduğu gibi, Baudolino, ne geçmiş dönemin romanıdır, ne de

geçmişi reddeder. Herkesi etkileyemez ama etkileyeceği bir kesim mutlaka vardır. Baudolino'daki kelimeler, cümleler bir yerde karşımıza çıkabilir. Ama oyun devam eder ve ilk kez duyuyormuş gibi zevkle, bilinçli bir ironinin içine dâhil oluruz. Önemli olan aştır ve âşığa düşen, aşkı yaşamaktır; çünkü her aşk farklı yaşanır, benzer kelimelerle ifade bulsa da. Romanlar da böyle değil midir?